

Milan Živanović, Dnevnik, 2001.

ŽIVOTNE PRIČE ROMKINJA I VOJVOĐANKI

ČEONI SUDAR SA ŽIVOTOM

Dva velika projekta o životu pod nebom realizovala dr. Svenka Savić sa timom mladih saradnica, a objavile "Futura publikacije" iz Novog Sada

Pisci pišu autobiografije i tuđe biografije. Obični smrtnici se ispovedaju. Potreban je neko ko će hteti da čita, ili sluša. Jesu svi životi neponovljivi, ali nisu svi zanimljivi. Nisu ni za priču. Jedni zato skrivaju, a drugi otkrivaju. Nešto se ne sme ni reći. Odlazi u grob sa mrtvim ustima. Drugi, pak, preteruju, idu do kraja, pa i hiperbolišu.

Iskrenost je velika i retka stvar, posebno danas. Posедуje je samo onaj koji ne zna za trikove i njihovu upotrebu. Takvi su retko išli u školu i pročitali bar jednu knjigu i oblasti druge stvarnosti. Oni uvažavaju i znaju samo za ono što su videli, opipali, iskusili. Oni osećaju a ne predosećaju. Što je stepen obrazovanja veći i skrivalica je zamršenija. Obnaženo srce mrzne se na vetrometini i može biti tragično smešno. U svakom slučaju je potresno i pomalo tužno.

Životni ciklus starijih žena u glavnim crtama ovde obuhvata: detinjstvo, školovanje, mladost, udaju, porodicu, životne sitnice koje čine i zagorčavaju svakodnevicu. Mladi istraživači, još studenti, za potrebe jednog kompleksnog i nedovoljno definisanog projekta krenuli su u koštac sa živim životom. Hteli su da opipaju bilo običnog sveta, rengenski snime sliku sveta, tu oko nas.

Umetnički čin

Izabrali su Romkinje starije od 55 godina i Vojvođanke iste dobi. Dijaloškim, podsticajnim metodom izazvana životna priča, ponegde postaje prava pripovetka, umetnički čin i kreacija. Kako do toga dolazi? Sagovornica je, pre svega, stavljena u centar, a jezik kao kuća bića nesputano je zabrujao u svoj svojoj autentičnosti. Nikakvih naslaga i repova ovde nema. Ovde je sve uvek i sve sada. Poklopci duše se otvaraju patinom starostavnih, zaboravljenih reči i obrta. Stvaralac je na delu i onda kada ne zna šta radi, kada je u potpunoj magiji i transu ispovesti.

Žene, posebno Romkinje, koje su ceo život najčešće propatile kao sam Isus na krstu, gotovo da su jedva čekale da ih neko sasluša. Ne, to nije funkcija. One za fikciju i ne znaju, za to postoje drugi majstori. Zato se živo sećaju svake pojedinosti. To je konkretna memorija i memorija memorije, vezane za lični prtljag i kontekst koji se ne menja. Tako se tu ništa i ne gubi. Ne pamti se godina nego i dan u kojem se nešto važno desilo, rodilo dete ili pukla puška. Sevnuo nož, ili izbila porodična svađa. Važan je incident, šok. Od šoka do šoka, one drugačije nisu ni živela.

Biografije starih Romkinja zato su literatura, pa tek onda sociološki i kulturološki majdan iz kojeg se sve vidi i čita. Zavisi šta nas zanima. To su žene-filmovi, žene-romani.

Devetnaest prvoklasnih romanesknih štiva koja se ne ostavljaju lako. Koautori su mlade Romkinje iz pre generacije koja je pošla putem emancipacije i visokoškolskog obrazovanja. Zovu se: Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović. Projekat je osmislila i vodila dr Senka Savić.

Koliko pogleda na svet

Po istom modelu, u okviru Ženskih studija, tokom tri godine, rađen je projekat - Životne priče Vojvođanki. Teško je zaista definisati šta je to što su mlade saradnice uradile.

Slušajući životne priče one su se obrazovale i samoobrazovale u nizi disciplina. Šta je čovek, šta je ljudska priroda, šta donosi život? Koliko i kakvih sudbina i pogleda na svet? Konačno, gde smo i gde sada živimo. Mlade sagovornice su izdržale prvi čeon sudar sa životom. Okusile šta je intervju, rečenica, tekst, kompjuter, priprema rukopisa za štampanje, prelom, lektura, korektura, knjiga.

U njihovim zadatim i konvencionalnim pitanjima bilo je, međutim, dovoljno podsticaja da se izvaja torzo, pa i ceo lik. Tako smo tek u okviru ovako shvaćenog intervjua upoznali i neke od ličnosti koje su znane i odavno imaju mesto u našem kulturnom i naučnom životu (Magda, Bogdanka, Pavica ...). Sada su se otvorile i rekle nešto što treba zapamtiti i što svakako ostaje kao prilog njihovoj pravoj, i jednoj, biografiji.

Vredi zabeležiti imena onih koji su nam pomogli da sve čitamo iz prve ruke: Melanija Damjan, Đerđi Erdeš, Snežano Keco, Slavica Mamuzić, Dajana Mandžo, Gabrijela Miškić, Sara Savić-Jevđenić, Zorana Šijački, Gordana Štrbac i Maja Vasić.

Milan Živanović
Dnevnik, 2001.